

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПТНЗ

О. А. Кривильова,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти,
Бердянський державний педагогічний університет,
e-mail: Kryvylevaolena@yandex.ua*

У статті розкрито зміст та структуру навчальних посібників, спрямованих на формування психолого-педагогічної складової професійної компетентності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм підготовки. Значну увагу приділено особливостям навчально-виховної, методичної діяльності викладачів в освітньому середовищі професійно-технічних навчальних закладів та акмеологічним детермінантам професійного педагогічного розвитку. Наведено структуру навчальних посібників, зокрема розділів, які містять ключові питання, перелік основних понять, висновки до розділу, запитання для самоперевірки, практичні завдання, рекомендовану літературу.

Ключові слова: навчальний посібник; професійна компетентність; психолого-педагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Основною метою професійно-технічної освіти є задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках. Це передбачає створення відповідних умов для розвитку особистості учня в процесі здобуття освіти.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні (2014) [3] наголошує на необхідності оновлення змісту підготовки педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), зокрема створення сучасного психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу. Саме тому проблема вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів є актуальною для сьогодення. Розв'язання зазначеної проблеми частково залежить від усвідомлення студентами особливостей психолого-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні аспекти професійної школи у вітчизняній науці розглядали І. Бендера, Н. Брюханова, Є. Громов, С. Гура, С. Демченко, І. Каньковський, О. Коваленко, М. Лазарєв, В. Лобунець, О. Макаренко, Н. Ничкало та інші. Проблеми психології професійної діяльності та професійного розвитку педагога досліджували Г. Балл, О. Ганопольский, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Семиченко, О. Сергеєнкова, В. Синявський, Б. Федоришин та інші. Теоретико-методологічні засади професійної компетентності та шляхи її реалізації досліджували К. Альбуханова-Славська, В. Бондар, Б. Гершунський, В. Гриньова, Е. Зеєр, І. Зимня, Б. Ельконін, Е. Климов, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Маслов, О. Пехота, О. Попова, І. Прокопенко, А. Реан, В. Серіков, В. Сластьонін, О. Хуторський та інші. Однак нині ще недостатньо вирішено проблему психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів, зокрема забезпечення цього процесу відповідною навчально-методичною літературою.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – визначити зміст та структуру навчальних посібників, зорієнтованих на формування психолого-педагогічної складової професійної компетентності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів (за спеціальністю 014 Середня освіта. Фізика та 014 Середня освіта. Математика).

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність педагога – це інтегративна риса, що охоплює знання, вміння, навички, зафіксовані у кваліфікаційних вимогах, та особистісні нахили й орієнтири щодо розвитку особистісної культури, поглиблення власного досвіду, здійснення інноваційної діяльності [4].

Успішну орієнтацію педагога в сучасному освітньому, інформаційному просторі, задоволення його індивідуальних, професійних потреб, досягнення успіху в професійному самовираженні та взаємодії з соціумом забезпечує високий рівень психолого-педагогічної складової професійної компетентності.

У попередніх дослідженнях на основі аналізу стандартів вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій освітнього ступеня “бакалавр” (014 Середня освіта. Математика, 014 Середня освіта. Фізика) виявлено недостатнє спрямування психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів на формування соціально-особистісної компетенції, що відповідає за самостійне професійне зростання в умовах вищого навчального закладу та за його межами [2]. Постає необхідність розроблення додаткових курсів (“Професійна діяльність викладачів

ПТНЗ” та “Педагогічна акмеологія”) та їх методичного супроводу для удосконалення означеної підготовки.

Навчальний посібник “Педагогічна діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів” має наступні відмінності щодо змісту та загальної структури.

1. Зміст навчального посібника зорієнтовано на поглиблення психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів природничо-математичних дисциплін з питань професійної діяльності у ПТНЗ. Значну увагу приділено особливостям навчально-виховної та методичної діяльності викладачів в освітньому середовищі ПТНЗ.

2. Кожний розділ має структуру, що містить ключові питання, які підіймаються у змісті; перелік основних понять; висновки до розділу, що є логічною відповіддю на ключові питання; запитання для самоперевірки; практичні завдання; рекомендовану літературу.

Навчальний посібник є виданням, що може доповнювати підручники з загальної та професійної педагогіки щодо специфіки підготовки викладачів природничо-математичних дисциплін до професійної діяльності в умовах ПТНЗ.

Зміст навчального посібника спрямовано на формування наступних компетентностей та компетенцій.

1. *Підготовка бакалаврів за напрямом 6.040203 Фізика* (014 Середня освіта. Фізика)*

Програмні компетентності – загальні (інструментальні), компетенції – здатність критично переосмислювати накопичений досвід, змінювати за необхідності профіль своєї професійної діяльності (КІ.05).

Знати: загальні положення функціонування професійно-технічних навчальних закладів; особливості навчальної та виховної діяльності в умовах професійно-технічного навчального закладу.

Вміти: враховувати та використовувати у професійній діяльності особливості організації навчально-виховного процесу у ПТНЗ.

Програмні компетентності – фахові (спеціалізовано-професійні), компетенції – здатність до оволодіння методикою проведення навчальних занять в закладах системи середньої загальної і середньої професійної освіти (КСП.14).

Знати: шляхи професійного спрямування природничо-математичних дисциплін.

Вміти: провадити методичну діяльність згідно змісту освіти у ПТНЗ; здійснювати професійну спрямованість дисциплін природничо-математичного циклу.

2. *Підготовка бакалаврів за напрямом 6.040201 Математика* (014 Середня освіта. Математика)*

Програмні компетентності – загальні (соціально-особистісні), компетенції – володіти методами міжособистісної та професійної комунікації, вміння адаптуватися до змінюваного соціального та професійно-педагогічного простору (КСО.07).

Знати: загальні положення функціонування професійно-технічних навчальних закладів; особливості навчальної та виховної діяльності в умовах професійно-технічного навчального закладу.

Вміти: враховувати та використовувати у професійній діяльності особливості організації навчально-виховного процесу у ПТНЗ.

Програмні компетентності – фахові (спеціалізовано-професійні), компетенції – здатність швидко пов’язувати нові знання з уже набутими (психолого-педагогічні знання, знання з математики та методики її викладання) (КСП.14).

Знати: шляхи професійного спрямування природничо-математичних дисциплін.

Вміти: провадити методичну діяльність згідно зі змістом освіти у ПТНЗ; здійснювати професійну спрямованість дисциплін природничо-математичного циклу.

Метою навчального посібника “Педагогічна діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів” є формування готовності майбутніх викладачів природничо-математичного профілю до психолого-педагогічної діяльності в ПТНЗ. У процесі оволодіння педагогічними знаннями студенти мають навчитися враховувати та використовувати в професійній діяльності особливості організації навчально-виховного процесу в ПТНЗ; організувати методичну діяльність згідно зі змістом освіти в ПТНЗ; здійснювати професійну спрямованість дисциплін природничо-математичного циклу.

Навчальний посібник складається з трьох частин: “Освітнє середовище професійно-технічних навчальних закладів”, “Навчально-виховна діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів”, “Методична діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів”. Кожна з них містить низку розділів, які повністю розкривають її зміст.

Перша частина навчального посібника присвячена специфіці освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів. Значну увагу приділено організації навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах та його учасникам – учням і педагогічним працівникам. Розглянуто перспективи розвитку професійно-технічної освіти України та вплив цього процесу на діяльність навчальних закладів. Висвітлено питання, пов’язані з участю підприємств, установ та організацій у здійсненні професійно-технічної освіти, зокрема сучасні підходи до партнерства ПТНЗ і роботодавців.

Друга частина посібника знайомить з особливостями навчально-виховної діяльності викладачів професійно-технічних навчальних закладів. У змісті наведено основні ознаки методів активного навчання, їхня класифікація, характеристика та відмінність від традиційного навчання. Розглянуто сутність, структуру й основні закономірності виховання. Широко представлено зміст і організаційні форми виховної роботи в ПТНЗ. Основний акцент зроблено на організації виховної роботи з учнями ПТНЗ на засадах педагогіки співробітництва. У другій частині також відображено “класичні” методи виховання та характеристику їх. Значну увагу приділено класному керівникові, його завданням, напрямам і формам роботи. Детально висвітлено критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з професійної підготовки в системі професійно-технічної освіти.

Третя частина навчального посібника розкриває вимоги до методичної діяльності викладачів професійно-технічних навчальних закладів. Важливе місце в ній належить професійній спрямованості викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ, зокрема природничо-математичного циклу. Акцентується увага на сучасному стані та перспективах науково-методичного забезпечення професійно-технічної освіти, а також ролі цього процесу в професійній діяльності викладача.

Використовуючи подібний підхід, на стадії розробки перебуває навчальний посібник “Педагогічна акмеологія”, зміст якого зорієнтовано на поглиблення психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів природничо-математичних дисциплін з питань досягнення “акме” у професійній діяльності. Значну увагу приділено акмеологічним детермінантам професійного педагогічного розвитку.

Навчальний посібник може доповнювати підручники з загальної акмеології, психології та педагогіки щодо специфіки підготовки майбутніх викладачів.

Зміст навчального посібника спрямовано на формування наступних компетентностей та компетенцій.

1. *Підготовка бакалаврів за напрямом 6.040203 Фізика* (014 Середня освіта. Фізика)*

Програмні компетентності – загальні (інструментальні), компетенції – здатність вибудовувати та реалізовувати перспективні лінії інтелектуального, культурного, морального, фізичного і професійного саморозвитку та самовдосконалення (КІ.02).

Знати: особливості професійного “акме” та умови його досягнення; професійні вимоги до сучасного педагога; критерії та рівні професіоналізму педагога.

Вміти: враховувати та використовувати у професійній діяльності: принципи та підходи акмеології; особливості професійного “акме” та умови його досягнення; критерії та рівні професіоналізму; умови реалізації творчого потенціалу; розробляти власну Я-концепцію та програму самовиховання.

Програмні компетентності – фахові (спеціалізовано-професійні), компетенції – здатність до професійного удосконалення та самоудосконалення в галузі сучасної фізики (КСП.10).

Знати: акмеологічні технології особистісного та професійного розвитку; зміст основних підсистем професійного розвитку педагога; умови реалізації творчого потенціалу.

Вміти: використовувати акметехнології в особистісному та професійному розвитку; долати бар’єри у професійному становленні.

2. Підготовка бакалаврів за напрямом 6.040201 Математика (014 Середня освіта. Математика)*

Програмні компетентності – загальні (соціально-особистісні), компетенції – вміти сприймати критику, приймати конструктивні рішення щодо усунення виявлених недоліків, бути здатним до самокритики, вміти адекватно оцінювати свій і чужий досвід, презентувати власні досягнення, виявляти здатність до самовдосконалення і професійного зростання (КСО 5).

Знати: особливості професійного “акме” та умови його досягнення; професійні вимоги до сучасного педагога; критерії та рівні професіоналізму педагога.

Вміти: враховувати та використовувати у професійній діяльності: принципи та підходи акмеології; особливості професійного “акме” та умови його досягнення; критерії та рівні професіоналізму; умови реалізації творчого потенціалу; розробляти власну Я-концепцію та програму самовиховання.

Програмні компетентності – фахові (спеціалізовано-професійні), компетенції – здатність швидко пов’язувати нові знання з уже набутими (психолого-педагогічні знання, знання з математики та методики її викладання) (КСП.14).

Знати: акмеологічні технології особистісного та професійного розвитку; зміст основних підсистем професійного розвитку педагога; умови реалізації творчого потенціалу.

Вміти: використовувати акметехнології в особистісному та професійному розвитку; долати бар’єри у професійному становленні.

Навчальний посібник складається з двох частин: “Загальні засади педагогічної акмеології” та “Особистість педагога у професійній діяльності”. Кожна частина містить низку розділів, що повністю розкривають її зміст.

Першу частину навчального посібника присвячено сутності феномена “акме” та умовам його досягнення. Значну увагу приділено специфіці “акме” у професії педагога, зокрема характеристиці професійних вимог до сучасного викладача та особливостей його професійного розвитку.

Друга частина посібника знайомить з акмеологічною концепцією професійного розвитку педагога. У змісті наведено акмеологічні детермінанти професіоналізму інноваційної діяльності. Розглянуто сутність творчості в акмеологічному розвитку особистості та умови реалізації її творчого потенціалу. У другій частині відображено поняття професійної, дидактичної та акмеологічної компетентності.

Окремою складовою представлено завдання та рекомендації до самостійної роботи.

У процесі розробки посібників витримано низку загальних вимог: зміст містить дидактично та методично оброблений і систематизований матеріал; викладання матеріалу вирізняється об’єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю; загальна композиція, подання термінів, прийоми введення до тексту нових понять спрямовано на передачу студентові певної інформації, навчання його самостійно користуватися книгою, викликати інтерес до предмета, що вивчається. Питання та завдання (для самоперевірки та контролю засвоєння знань) дають можливість забезпечити більш ефективне опрацювання студентом навчального матеріалу в процесі самостійної роботи. Такі контрольні питання та завдання, що розміщуються наприкінці кожної структурної частини навчальних посібників, сприятимуть формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування психолого-педагогічної складової професійної компетентності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів (за спеціальністю 014 Середня освіта. Фізика та 014 Середня освіта. Математика) має здійснюватися відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм підготовки з посиленням впливу на соціально-особистісну компетенцію, яка відповідає за самостійне професійне зростання в умовах вищого навчального закладу та за його межами. Перспективи подальших досліджень пов’язуємо з апробацією навчальних посібників як засобів формування професійної компетентності у період професійного становлення майбутніх викладачів природничо-математичних дисциплін.

Література

1. Кривильова О. А. Педагогічна діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів : навч. посіб. / О. А. Кривильова. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – 228 с.
2. Кривильова О. А. Стан психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів ПТНЗ в умовах вищого навчального закладу / О. А. Кривильова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Суцzenко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 41 (94). – С. 530–537
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: president.gov.ua
4. Професійна діяльність і компетентність педагога. Сучасні підходи : навч.-метод. посіб. / укл. В. І. Петроченко. – Запоріжжя : КЗ “ЗОЦКУМ” ЗОР, 2011. – 40 с.

References

1. Kryvylyova O. A. Pedagoghichna dijalnistj vykladachiv profesijno-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv : navch. posib. / O. A. Kryvylyova. – Berdjansjk : BDPY, 2016. – 228 s.
2. Kryvylyova O. A. Stan psykholohgo-pedagoghichnoji pidghotovky majbutnikh vykladachiv PTNZ v umovakh vyshhohgho navchalnoggho zakladu / O. A. Kryvylyova // Pedagoghika formuvannja tvorchoji osobystosti u vyshhij i zaghaljnoosvitnij shkolakh : zb. nauk. pr. / [redkol. : T. I. Sushhenko (gholov. red.) ta in.]. – Zaporizhzhja : KPU, 2015. – Vyp. 41 (94). – S. 530–537.
3. Pro Nacionaljnu strateghiju rozvytku osvity v Ukrajinі na period do 2021 roku : ukaz Prezydenta Ukrajinj N 344/2013 vid 25.06.2013 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: president.gov.ua
4. Profesijna dijalnistj i kompetentnistj pedagogha. Suchasni pidkhody : navch.-metod. posib. / uкл. V. I. Petrochenko. – Zaporizhzhja : KZ “ZOЦКУМ” ZOR, 2011. – 40 s.

Кривилева Е. А.

УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПТУ

В статье раскрыто содержание и структуру учебных пособий, направленных на формирование психолого-педагогической составляющей профессиональной компетентности будущих преподавателей профессионально-технических учебных заведений согласно образовательно-квалификационным характеристикам и образовательно-профессиональным программам подготовки. Значительное внимание уделено особенностям учебно-воспитательной, методической деятельности преподавателей в об-

разовательной среде профессионально-технических учебных заведений и акмеологичным детерминантам профессионального педагогического развития. Приведена структура учебных пособий, в том числе разделов, которые содержат ключевые вопросы, перечень основных понятий, выводы по главе, вопросы для самопроверки, практические задания, рекомендованную литературу.

Ключевые слова: учебное пособие; профессиональная компетентность; психолого-педагогическая подготовка.

Kryvyleva O.

THE TEXTBOOK AS MEANS OF FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

In the article the attention is paid to improvement of psychological and pedagogical training of future teachers of professional and technical educational establishments solving of which partially depends on providing this process appropriate educational and methodical literature.

The aim of the article is defining the content and structure of textbooks oriented to forming of psychological and pedagogical part of professional competence of future teachers of professional and technical educational establishments (speciality 014 Secondary education. Physics and 014 Secondary education. Mathematics).

In the article there have been opened the content of textbooks ("The pedagogical activity of teachers of professional and technical educational establishments", "Pedagogical acmeology") according to educational-qualifying characteristics and educational-professional programs of training. The great attention is paid to peculiarities of educational, methodical activity of teachers in educational environment of professional and technical educational establishments and acmeological determinants of professional pedagogical development. There have been given the structure of textbooks, in particular, chapters which have key questions which are in the content; list of main questions; conclusions for chapters that is logical answer to the key question; questions for self-test; practical lessons; recommended literature. There have been defined the role of developing textbooks in pedagogical process, in particular their possibility to complete textbooks in general and professional pedagogics (according to specific of training of teachers of nature-mathematical disciplines to professional activity in conditions of vocational schools) and general acmeology, psychology and pedagogics according to specifics of training of future teachers.

Key words: textbooks; professional competence; psychological and pedagogical training.